

Buurman ongewenst

Voorbeelden van attitudes tegenover migranten in Europa

Sinds 1981 onderzoekt de European Values Study attitudes en opvattingen van Europese burgers, dus ook over migranten en immigratie. In 2012 werden de gegevens gepresenteerd in *Atlas of European Values. Trends and Traditions at the turn of the Century*. Wat kan deze waardenatlas ons vertellen over de houding van Europeanen ten opzichte van migratie en migranten? En kunnen we met historische kennis de inkleuring van de kaarten verklaren?

Allereerst is het belangrijk om stil te staan bij het aantal migranten in Europa. In 2005 had Rusland met 12,1 miljoen het hoogste aantal migranten, gevolgd door Duitsland (10,1 miljoen) en Oekraïne (6,8 miljoen). Verhoudingsgewijs woonden de meeste migranten in dat jaar in Luxemburg (37,4%), Zwitserland (22,9%) en Letland (19,5%).¹ Bij deze gegevens moet de kanttekening geplaatst worden dat definities van wie een migrant is nogal verschillen en data niet eenvoudig te genereren zijn.

Hoe inwoners in de verschillende Europese landen tegen migratie en migranten aankijken hangt volgens de geografen Terlouw & Paul af van de verschillende historische contexten van een land. In hun ogen laten de kaarten van de waardenatlas een mozaïek zien dat op de specifieke historische ontwikkelingen gebaseerd is.²

Verschillen

Hoe komt het dat mensen verschillend tegen migranten en migratie aankijken? Sociologen verklaren de opvattingen en attitudes

ten opzichte van migranten door het feit dat elk individu de wereld om hem heen moet classificeren. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen mensen van de eigen groep (*in-group*) en de anderen (*out-group*). Dit leidt tot identificatie met de eigen groep en tot sociale discriminatie, het maken van een verschil. Hierbij kunnen tussen twee groepen conflicten ontstaan, bijvoorbeeld door concurrentie om schaarse goederen (zoals werk), maar ook door verschillen met betrekking tot waarden. Zo kan een etnische groep als afwijkend en als een culturele bedreiging ervaren worden, getuige bijvoorbeeld de angst van mensen dat moslims een bedreiging vormen voor de waarden van West-Europese samenlevingen.³ Er kan in principe onderscheid gemaakt worden tussen twee vormen van een sterke nadruk op de *in-group*: xenofobie (een ziekelijke afkeer van vreemdelingen) en etnocentrisme (de wereld bekijken vanuit een perspectief, waarbij de eigen groep het middelpunt van alles is). Volgens de gegevens van de *European Values Study* is xenofobie in het hedendaagse Europa ►

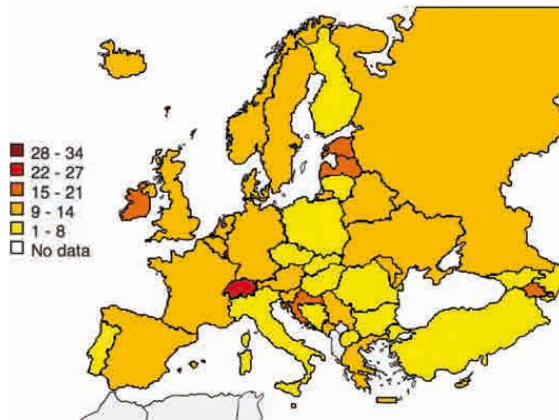
Uwe Krause is docent aan de Fontys Lerarenopleiding Tilburg bij de vakgroep aardrijkskunde en projectleider van *European Values Education*.

- United Nations. Department of Economic and Social Affairs. (2006). *World Population Policies 2005*. New York: United Nations.
- K. Terlouw & L. Paul (2011). *Samenleving: migratie en milieu*. Utrecht: www.atlasofeuropeanvalues.eu.
- J. Rokven, I. Sieben, & L. Halman (2010). *Samenleving: solidariteit, vertrouwen en het milieu*. Tilburg: www.atlasofeuropeanvalues.eu.

De vismarkt in Parijs.

Figuur 1:
Percentage
migranten in de
bevolkingen van
Euro-pese staten in
2005. Bron: www.atlasof-european-values.eu.

weinig voorkomend, etnocentrisme daarentegen veel meer. Over het algemeen wordt een samenhang tussen xenofobie en etnocentrisme en de welvaart met landen zichtbaar. De door sociologische theorieën veronderstelde correlatie tussen bijvoorbeeld het aantal asielzoekers of immigranten of het sociale zekerheidsstelsel blijkt in de praktijk minder duidelijk of niet te bestaan. Een laag opleidingsniveau, een laag inkomen en een hogere leeftijd zorgen voor een stijging van xenofobie en etnocentrisme. Regelmatig kerkbezoek heeft daarentegen een negatief effect op het verschijnsel.⁴

'Anderen' op de kaart

In figuur 2 staat weergegeven hoe Europeanen aankijken tegen burens van een ander ras. Volgens het Departement Sociale Geografie & Planologie van de Universiteit Utrecht wordt een noordwest-zuidoost gradiënt zichtbaar, een overgang van toleranter naar minder tolerant. Sociologische verklaringen alleen bieden niet genoeg houvast voor de inkleuring van deze kaart. De geschiedenis schiet ons hier te hulp. Landen met een koloniale geschiedenis, Groot-Brittannië en Frankrijk bijvoorbeeld, werden door het dekolonisatieproces en de toestroom van migranten geleidelijk aan minder negatief tegenover burens van een ander

ras. Betekent dit dan dat absentie van een grote migratiestroom van mensen van een ander ras leidt tot racisme? Nee, 'onbekend maakt onbemind' schijnt hier niet op te gaan: want ook als andere rassen onbekend zijn, dan zou er weinig sprake van racisme zijn. Daarentegen komt racisme vaker voor op plekken waar wel mensen van een ander ras zijn komen wonen, maar het aantal naar verhouding nog laag is, zoals in de meeste Oostbloklanden. Dat Portugal een uitzondering op deze trend vormt wordt door de bijzondere kenmerken van het Portugese kolonialisme verklaard.⁵ Tevens wordt in de kaart van figuur 2 de samenhang tussen de individuele inkomenspositie en de inkomenspositie van het land enerzijds en racisme anderzijds zichtbaar: in de landen met lagere welvaart (Oost-, zuid-oost-Europa) ligt het aantal mensen dat geen mensen van een ander ras als buurman heeft hoger dan in de rijkere landen (zie bijvoorbeeld noordwest-Europa). En op de linkerkaart (respondenten met een laag inkomen) ligt dat aandeel beduidend hoger dan op de rechterkaart (respondenten met een hoog inkomen). Voor Nederland is het verschil hier dertien procent ten opzichte van zeven procent, in andere landen veel groter.

Historische verklaringen

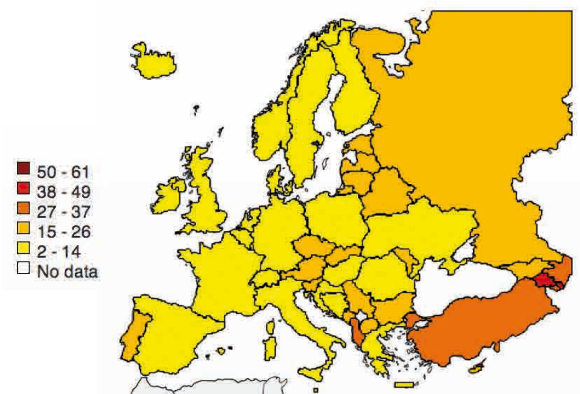
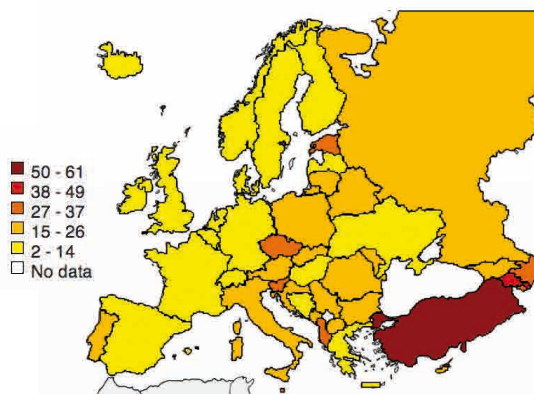
In figuur 3, de regionale kaart waarin mensen aangeven dat ze vinden dat immigranten hun traditie beter kunnen opgeven en zich aanpassen, is duidelijk zichtbaar dat deze opvatting door de bewoners van Centraal- en zuidoost-Europa in mindere mate gedeeld wordt dan elders in Europa. Terlouw & Paul verklaren dit met behulp van het verschijnsel *tidal lands*.⁶ Deze gebieden zijn ontstaan door de afwisseling van oosterse en westerse invloeden door de eeuwen heen en vormen een tussengebied tussen de stabielere territoriale staten. De

► J. Rokven, I. Sieben & L. Halman (2010). Samenleving: solidariteit, vertrouwen en het milieu. Tilburg: www.atlasof-european-values.eu.

► Department Sociale Geografie & Planologie Universiteit Utrecht. (2012). Samenleving: migratie en milieu. Regionale differentiatie en vergelijkingen tussen verschillende soorten respondenten. Utrecht: www.atlasof-european-values.eu.

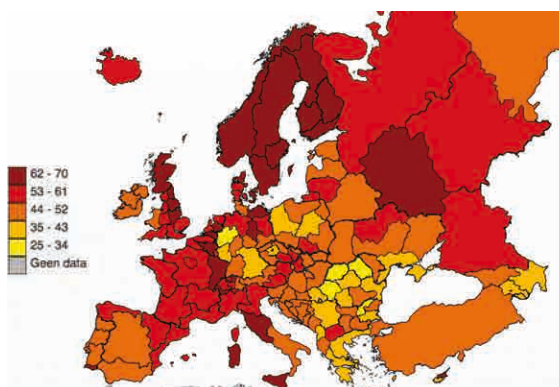
► K. Terlouw & L. Paul (2011). Samenleving: migratie en milieu. Utrecht: www.atlasof-european-values.eu.

Figuur 2:
Niet als buurman:
mensen van een ander
ras. 2008. Links
staan de antwoorden
van mensen met een laag
inkomen, rechts de
antwoorden van
mensen met een
hoog inkomen.
Bron: www.atlasof-european-values.eu.

veelvolkerenstaten hebben in de negentiende en twintigste eeuw hier hun sporen nagelaten. Grenzen in deze *tidal lands* waren en zijn sterk veranderlijk en de afwezigheid van een continue historische ontwikkeling, zoals in bijvoorbeeld Frankrijk of Groot-Brittannië wel het geval was, zou tot minder verankerde gewoonten geleid hebben. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor het feit dat de inwoners van deze gebieden minder van mening zijn dat migranten zich aan bestaande gewoonten aan moeten passen. Het uiteenvallen van de veelvolkerenstaten,

de val van het Derde Rijk, kolonisatie en dekolonisatie. De ontwikkelingen en verschijnselen uit de bovenstaande voorbeelden geven samen met de sociologische gegevens een (nog incompleet) beeld van de wijze waarop in Europa op verschillende wijze naar migranten wordt gekeken. De historische invloeden zijn niet alleen terug te lezen op de kaarten over migratie van de *Atlas of European Values*. Ook in de kaarten met daarin opvattingen over religie, de rol van het gezin en het belang van de democratie weergegeven, liggen historische verklaringen onder de oppervlakte. ■

Bronnen

Literatuur: L. Halman, I. Sieben & M. van Zundert, *Atlas of European Values. Trends and Traditions at the turn of the Century*, (Leiden 2012).

Website

Het kaartmateriaal, diverse tools, achtergrondinformatie en lesmateriaal zijn gratis en in het Nederlands beschikbaar op de website www.atlasofeuropeanvalues.eu.

Figuur 3:
'Het is beter voor de samenleving wanneer immigranten hun eigen tradities niet behouden maar de gebruiken van het land overnemen.'
Opvattingen op een schaal van 0-100.
2008. Bron: www.atlasofeuropeanvalues.eu.

Van meester tot master: een investering in jezelf die je op voorsprong zet!

Fontys biedt de **masteropleidingen**:

- Master of Education
- Master Special Educational Needs (SEN)
- Master Leren en Innoveren

Wel kennis vergroten maar geen tijd voor een volledige opleiding?

Volg vrijblijvend **korte cursussen** van de opleiding Master of Education bij Fontys Lerarenopleiding Tilburg.

Fontys Lerarenopleiding Tilburg is verkozen tot nr. 1 in de Keuzegids Masters 2013 voor de opleidingen:

- Master of Education Biologie
- Master of Education Nederlands
- Master of Education Levensbeschouwing

'Met mijn filmpjes op YouTube probeer ik leerlingen te helpen.'

Thomas Kaptein,
afgestudeerd in 2012
Master Algemene Economie

DENK GROTER

Lerarenopleiding Tilburg

fontys.nl/flot